

igen sok esetben meglepő gondatlanságot takar. Hiába a jó anyag, a betű, a papír, az illusztráció, ha a műszak erélytelen a nyomdával szemben. Különben mivel magyarázható az, hogy ugyanaz a nyomda egyik kiadónak szépen, a másikkal feltűnő fogyatékokkal dolgozik?

Természetesen nem mindenféle könyv igényel művészi köntöst, de ez ma már az igények növekedésével nem jelentheti azt, hogy az ismeretterjesztő szaktudományos művek kiállítása közömbös lehet. Jó példát ad erre a kiállításon három kiadó is. Az ismeretterjesztő művek kiadója, a *Gondolat* éppúgy szerepel egyik kiadványával (Dzsivele-gov: *Commedia dell'arte*), mint az ideológiai művek kiadója, a *Kossuth* (MARX és LENIN egyes művei), s még a műszaki tudományok kiadóját, a *Műszaki Könyvkiadót* is több kiadvány képvisel a művészi könyvek kiállításán. Nyilvánvaló, hogy ami pár évvel ezelőtt még elképzelhetetlennek tűnt, s az a színvonalemelkedés, amely a kiállításon szemünk elé tárult, a többi kiadó munkáján előbb-utóbb megérződik majd. Különösen fontos volna ez az *Akadémiai Kiadónál*, amelyet mindössze két könyv képviselt.

A kiállításon szerepelt néhány csak tipográfiai eszközökkel, illusztráció nélkül készült könyv is. Ezen a ponton az vált nyilvánvalóvá, hogy tipográfusaink nem elég leleményesek ilyen vonatkozásban, pedig tisztán tipográfiai eszközökkel is változatos megoldásokat lehetne elérni. Sokat bíznak a színekre, az illusztrációra, a feltűnő burkolóra s kevesebbet magának a szövegnek csak betűből való művészi elrendezésére.

A kiállított könyveknek majdnem fele a *gyomai Kner Nyomdában* készült, ami arra figyelmeztet, hogy a modern könyvkiadás sem nélkülözheti a *műhely* adta előnyöket. A legtekélyesebb gépek mellé is szükséges a műhelykultúra, az a szellem, amely személyes ügyének tekinti a kifogástalan munkát, s amely ily értelemben hatja át a nyomdák dolgozóit.

A kiállítás megmutatta másfél évtized elért eredményeit és feltárta a további tenni-valókat. Talán nem tévedünk, ha az eltelt időszak alapján azt mondjuk, hogy sok tekintetben máris úttörő vállalkozásnak bizonyult.

SZIJ REZSÓ

HÍREK

Dr. Zoltán József (1904—1963). ZOLTÁN József halála nagy vesztesége a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak és az egész magyar könyvtárügynek. Alkotó korának nagyobb részét, huszonnégy esztendejét töltötte könyvek és olvasók között.

Életútja a magyar értelmiség azon nemzedékének pályáján haladt, amelyen fárasztóan sok volt az újrakezdés, a saját lelkiismerettel folytatott harc, rendkívül érzékenyé vált a lélek a külső világ minden megnyilvánulására. De az utolsó fél évtized meghozhatta a nyugalmat, kibontakozhatott a tudásból fakadó alkotókedv, mert támogatást és értelmet kapott, elismert szervezés része lett az egész nép építő munkájának.

Budapesti középiskolai évek után ZOLTÁN József 1927-ben az innsbrucki egyetemen szerzett filozófiai doktorátust. Szigorú, aszkétikus tanulás éveit következtek ezután is, és 1934-ben a salzburgi egyetemen filozófiából magántanárrá habilitáltak. A náci megszállás hazatérésre kényszerítette, diplomáját a Budapesti Tudományegyetem nosztrifikálta, és 1939-ben a Fővárosi Könyvtárban helyezkedett el tudományos gyakornokként. A Királyi Pál utcai ifjúsági könyvtárba osztották be, majd egy évtizedig ennek a könyvtárnak vezetője volt. Nagy tudásának csak csekély részére tartott igényt a könyvtári munka, így másodállást is vállalt, a legszínvonalasabbban szerkesztett polgári lap-

nak, a *Pester Lloyd*nak lett fordítója és szemleírója. A lap megszűnt, amikor a németek megszállták az országot.

A felszabadulás után ZOLTÁN József munkatársaival együtt a romokból és a kifosztottságból építette újjá könyvtárát. A legnehezebb időkben a szakszervezet főbizalmija volt, humanizmusával a szociális gondok enyhítésén fáradozott. 1950-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjába, előbb a referencéba, majd a bibliográfiai osztályra került. Egyik út-törő kísérletezője lett az ajánló bibliográfiáknak, bár a nehéz évek a válogatásban nagyon leszűkítették a nemzeti múlt irodalmi értékeit. A *Mit olvassunk hazánk történetéről* c. ajánló jegyzéke a pótlással együtt még így is hézagpótló összeállítás. Részt vállalt cikkeivel és előadásaival a bibliográfiai munka elméleti kérdéseinek tisztázásában is. 1955-ben a könyvtár Budapest Gyűjteményének osztályvezetője lett. Tudását elmélyítette a várostörténet ismeretével, és ennek egyik kiváló szakértője lett. Tagja volt a budapesti várostörténeti munkaközösségnek. Eredményesen foglalkozott városi néprajzzal, *Népi szórakozások a reformkori Pest-Budán* c. tanulmánya pályázati díjat nyert. Kisebb várostörténeti cikkei a könyvtár *Évkönyvében* és a szaklapokban jelentek meg.

Világszerte egyedülálló vállalkozást indított meg a nagy budapesti történeti bibliográfia szerkesztésével. Személyes érdeme, hogy e nagy, annotált tudományos bibliográfia összeállításának elveit tisztázta, kidolgozta felépítésének rendszerét. Haláláig fáradhatatlanul fogta össze a munkát, s azt még megérte, hogy az első kötet korrektúráján dolgozhatott. Tragikus közjátéka volt a munkának, hogy 1956-ban a könyvtárért ágyúlövés után két teljes doboz rendezett cédulaanyagát a Gyűjtemény romjaiból kellett összeszedni.

ZOLTÁN József szerkesztésében jelent meg, a nagy bibliográfia munkálatai közben, két másik várostörténeti bibliográfia: 1959-ben a *Budapest munkásmozgalma 1919—1945* c. munka, 1960-ban pedig a *Budapest szocialista fejlődése 1945—1959*. Mindkettő nélkülözhetetlen segítőtje azoknak, akik komolyan foglalkoznak a várostörténet kérdéseivel és a várospolitikával.

Vidéki könyvtáraink, amelyek a helyismereti gyűjtést ezekben az években kezdték kiépíteni, nagyon sokat tanulhat-

tak a Budapest Gyűjtemény munkájából és személyesen ZOLTÁN Józseftől. Tapasztalatait *A Könyvtárosban* megjelent cikkeiben, különböző előadásokon, az OKT bibliográfiai szakbizottságának tagjaként adta tovább.

Az elmúlt években szíve többször figyelmeztette, hogy mérsékelje a munkát, kímélje magát. Hosszabb pihenés után újult erővel kezdett dolgozni, rendkívüli lelkiismeretességgel akarta munkáit folytatni. A végzetes utolsó roham előtt is akonyvtárban lett rosszul, s ma már jelképnek tekintjük azt a mozdulatát, amellyel még egy fontos aprónyomtatványt adott át bedolgozásra, s csak akkor hagyta, hogy a betegápolók elvezessék.

Ránk hagyta nagy munkájának, a várostörténeti bibliográfiának befejezését. Korrektúrában volt már pályadíjnyertes művelődéstörténeti tanulmánya: *A barokk Pest-Buda élete*. Az utolsó simitások hiányoztak BATTAGLIA: *A második világháború története* c. olasz történeti mű fordításához. Sok évi munkájának eredményeképpen készen áll BOETHIUS: *De consolatione philosophiae* c. művének latinból készített fordítása. Egyik régen hordozott kedves terve volt ennek kiadása.

Munkái megőrzik emlékét, önmagához szigorú, mélyen humánus egyénisége pedig munkatársai és kollégái szívénél él tovább.

MARÓT MIKLÓS

A váci sajtó története képekben. A váci Vak Bottyán Múzeumban TIHANYI Ernő és LUKÁCSOVICS Ferenc vezetésével rendezett reprodukciós kiállítás katalógusa¹ egyszerre két meglepő tanulsággal szolgál.

Az egyik: a pontosan egy ívre terjedő kiadvány hibátlanul szép kiállítása nemcsak „vidék” és főváros különbségének elmosódására figyelmeztet, hanem arra is, hogy a váci Vak Bottyán Múzeum megsegítőitársai komoly és nyilván nem hirtelen született hozzáértéssel végzik műveltségterjesztő feladatukat.

A másik tanulság: a kiállítás mögött az egyik rendező tízéves kutató és gyűjtő munkája áll, amelynek az eredménye a katalógusba foglalt több mint száz periodika-cím. Ha szerte az országban ez a gon-

¹ Vác, 1962, Pest megyei ny.

dos gyűjtőmunka indul meg — és több jel mutatja, hogy valóban megindul — sajtónk vidéki emlékeinek feltárására, akkor újból tanúi leszünk — csak most még nagyobb arányokban — annak a csodával határos társadalmi megmozdulásnak, amely 1884-ben SZINNYEI József felszólítása nyomán régi hírlapjaink felkutatására és az Országos Hírlapkönyvtár megalapítására vezetett. TIHANYI munkája — bár a dolog természeténél fogva szűkebb, egy városra s rajta kívül csak a hozzátartozó járásra kiterjesztett keretek között — annyiban hoz újat megyei sajtóbibliográfiáink megjelent és készülő sorával szemben, hogy kéziratok és sokszorosított, néha nagyon kis számban megjelent lapok címeit is tartalmazza. Vác sajtójának a lehetőségig teljes dokumentum-gyűjteményét írja le, amely olyan kezdetekre tekinthet vissza, mint KÁRMÁN Urániája (amelyet igaz, csak előállítója, az AMBRÓ-féle első váci nyomda köt a városhoz) — mint egyik első ipari szaklapunk az 1867-ben indult *Magyar Iparos* — vagy mint az 1919-i *Váci Vörös Újság*, amelynek szerkesztőjét és két munkatársát az ellenforradalom halálra ítélte. Érdemes volna (és úgy tudjuk, tervbe is van véve) a katalógust igazi bibliográfiává kiegészíteni, amely a változó adatokat változásuk dátumával veszi fel, és így a történeti (és helytörténeti) kutatás valódi műszerévé változik majd. Ez esetben a TIHANYI által alkalmazott tagolás (I. Vácott megjelent lapok, folyóiratok időrendi jegyzéke. II. Melléklapok, alkalmi és kéziratok lapok, III. Kuriózumok, IV. A váci járás területén megjelent lapok) is szükségképpen megváltozik majd: a melléklapok külön csoportosítása szükségtelen, a „kuriózumok” című rész elmaradhat, illetve a főrészhez kerülhet.

Nagy érdeklődést fűzhetünk a szépen kezdődő munka folytatásához.

DEZSÉNYI BÉLA

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom történetének tudományos bibliográfiája munkálatait indították meg a Szovjetunióban. A mű a legjobb marxista irodalmat tartalmazza majd, de polgári szerzők műveit, valamint a nem-marxista mozgalmak történetét is felöleli. Három kötetben belül — amelyek közül a harmadik két félkötet alakjában jelenik meg — korszakok szerint, azokon belül szak- vagy

tárgyszórendszerben fogja tartalmazni az anyagot. Azokat a legfontosabb pártdokumentumokat is figyelembe veszi, amelyek könyvekben, gyűjtőkötetekben, hírlapokban és folyóiratokban jelentek meg.

Union List of Serials. A világ leggazdagabb tartalmú folyóirat-lelőhelykatalógusának most készítik elő a 3. és utolsó kiadását. (A további kiadásokat ui. a Library of Congress *New Serial Titles* c. periodikus kiadványa fogja pótolni.) Ez az utolsó teljes kiadás előreláthatólag 5—6000 lapra terjed majd és 157 000 folyóirat lelőhelyét tartalmazza 835 könyvtárban. A mű a Library of Congress kiadásában, Edna Brown TRUSS szerkesztésében jelenik meg, de nyomtatását a Balding & Mansel angol cég vállalta, ugyanaz, amely a British Museum katalógusát állítja elő.

A nemzetközi hírlapmúzeum 1962 végén újból megnyílt Aachenben. A múzeumban, melyet Oskar von FORCKENBECK alapított a múlt században, jelenleg mintegy 80 000 újságot őriznek a világ minden tájáról és különböző korokból.

Itt látható a világ legnagyobb méretű újságja, az 1.30 × 0.90 méteres *The Constellation*. Ez a lap csak egyetlenegyszer jelent meg 1859-ben, New Yorkban, a Függetlenségi ünnepen 24 000 példányban, 8 lapon; 1—4 lap 13 hasázból áll.

Az említett legnagyobb méretű újság egy lapján több mint kétszázszor fér el a világ legkisebb újsága, az 1819-ben megjelent *Diario di Roma*.

A múzeum őrzi a *Neue Rheinische Zeitung*nak, MARX Károly lapjának 1849. május 19-i vörös nyomású számát, amely közli MARX kiutasítási parancsát.

A Decamerone egyik kéziratáról. Olasz és angol irodalomtörténészek között régi keletű vita folyik BOCCACCIO kézíratairól, nevezetesen a *Decamerone* egyik igen szép „kalligrafikus” kéziratáról, amelyet HAMILTON herceg adott el 1883-ban a berlini könyvtárnak, és amely ma a marburgi városi könyvtárban található. A filológusok ezt a kódexet eddig nem hitték eredeti kéziratnak, mert tele van íráshibákkal. BRANCO professzor, BOCCACCIO nagy ismer-

rője hosszú időn át szintén kételkedett a kézirat hitelességében, de a nemrég megjelent külön tanulmányában kifejtette álláspontjának megváltoztatását.

A *Decamerone* — a reneszánsz kori realizmus legkiemelkedőbb alkotása — az 1350-es években keletkezett. Mint közel-múlt eseményekről beszél az 1348-i szörnyű sienai és firenzei pestisjárványról. BOCCACCIO kézírását jól ismerik: a HAMILTON-féle kézirat keletkezése kb. 1370-re tehető, arra az időszakra, amelyben BOCCACCIO úgynevezett harmadik írásmódjáról áttért a negyedikre.

Az íráshibák magyarázata igen egyszerű: BOCCACCIO nem volt vagyonos ember, és mint írók szerzett valamelyes külön jövedelmet. Több ízben sajátkezűleg másolta le néhány művét, elsősorban a legragyogóbbat és leghíresebbet, a *Decamerone* szabados és szellemes történeteit. A HAMILTON-féle kéziratban a külsőségekre gondosan ügyelt, és hogy a kézirat szép maradjon, a másolásnál rendszerint előforduló hibákat nem javította ki. Egyes szövegváltozatok a szerző tulajdonában maradt saját példányra utalnak, amely hemzsegett a javításoktól. (Ez a példány sajnos elveszett.)

A Shaw-féle Abc-vel készült első könyv.
A Penguin Books angol könyvkiadóvállalatnál november közepén érdekes könyv jelent meg: SHAW *Androkles és az oroszlán* c. szín-

darabját tartalmazza kétféleképpen: latin-betűs írással és a SHAW-féle abc-vel.

Ismeretes, hogy SHAW végrendeletében nagyobb összeget bocsátott rendelkezésre az általa javasolt új abc népszerűsítésére. Az ő elképzelését megvalósította Kingsley READ írásszakértő, és szerkesztett egy 48 jelből álló új abc-t. Célja az volt, hogy a sok helyet elfoglaló latin betűket egyszerű vonásokkal, félkörökkel és azok kombinációjával helyettesítse. 16 jel adja vissza a magánhangzókat és az angol nyelvben oly gyakori kettős magánhangzókat; 8 jel komplex hangokat rögzít (pl. are, or), egy-egy jel fejezi ki az angol nyelv négy leggyakoribb szavát: the, and, of, to, — amelyek az angol szövegek 17⁰/₀-át képezik.

Kingsley READ több éves munkáját most átültette a leeds-i egyetem fonetika-tanára, Peter MACCARTHY: két hónapos munkával megszületett a fonetikusán írott SHAW színmű. Az író kívánsága szerint a tanár V. György király kiejtését vette alapul.

A SHAW—READ-féle abc-nek sok ellenzője van; az újságok alaposan kigúnyolják az értelmetlen írásjeleket. A nyelvújítók tábora azonban arra hivatkozik, hogy a törökök és szerbek is áttértek idővel a latin abc-re, sőt, a kínaiak most haladnak ezen az úton, — nem is említve, hogy az új abc lényegesen megkönnyíti az angol nyelv bonyolult helyesírását. — Kísérletképpen néhány angol elemi iskola első osztályában már az új fonetikus írásjeleket tanítják. (N-NÉ)